

6. Morozova L. P. Aspekty formuvannia tsinnisnoho svitu suchasnoi molodi / L.P. Morozova // Naukovi zapysky. – KM "Academia", 2003. – Т. 22. – Ч. I. – S.86-91.
7. Polishchuk O.S. Tsinnisnyi oriientyr sotsializatsii osobystosti yak hromadianyna Ukrainy / O. S. Polishchuk // Hileia: naukovyi visnyk : Zbirnyk naukovykh prats. – 2009. – Vyp. 18. – S. 194-203.
8. Savchuk O.V. Dynamika tsinnisnykh oriientsii ukrainskoi molodi / O.V. Savchuk // Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky: Zbirnyk naukovykh prats. – K.: Lohos, 2012. – Vyp.16. – S. 60-67.
9. Spirina T. Sotsiokultura diialnist, yak zasib formuvannia zhyttievkykh tsinnosti molodi u vilnyi vid navchannia chas / Tetiana Spirina // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Pedahohika. – Ivano-Frankivsk: Plai, 2005. – Vyp. 11. – S. 138-145.
10. Shaposhnykova I.V. Formuvannia tsinnisnykh oriientsii suchasnoi ukrainskoi molodi / I.V. Shaposhnykova // Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky : mizhvuziv. zb. nauk. pr. Zaporizhzhia : Astroprint. – 2013. – Vyp. 57. – S. 181-187.

УДК: 378.6.014(477): 35.077.6

Купрій Тетяна Георгіївна
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії
Київського університету ім. Бориса Грінченка
e-mail: kupriyt@ukr.net ; t.kuprii@kubg.edu.ua

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АНАЛІЗ РИЗИКІВ ТА НАДБАНЬ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ НОВОГО ЗУ "ПРО ВИЩУ ОСВІТУ"

У статті аналізується концепція та нормативна, освітня, суспільна інтенція приватного вищого навчального закладу України у сучасних реаліях. На основі гуманітарно-філософського розуміння сутності освіти та її феноменологічної ваги у сучасному суспільстві автор намагається сформулювати базові засади діяльності вищої приватної школи в Україні. Аналіз існуючих проблем та очікуваних результатів трансформації ВНЗ приватної форми визначає розробку світоглядно-ціннісних та загальнотеоретичних аспектів навчальної та суспільної роботи в контексті імплементації нового Закону України "Про вищу освіту".

Ключові слова: приватна освіта, вищий навчальний заклад, якість освіти, освітня діяльність, освітня послуга.

Купрій Тетяна Георгіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка

Философско-образовательный анализ рисков и достояний частного высшего образования в контексте принятия нового ЗУ "О высшем образовании"

В статье анализируется концепция и нормативная, образовательная, общественная интенция частного высшего учебного заведения Украины в современных реалиях. На основе гуманитарно-философского понимания сущности образования и его феноменологического веса в современном обществе автор пытается сформулировать базовые принципы деятельности высшей частной школы в Украине. Анализ существующих проблем и ожидаемых результатов трансформации ВУЗ частной формы определяет разработку мировоззренческо-ценностных и общетеоретических аспектов учебной и общественной работы в контексте имплементации нового Закона Украины "О высшем образовании".

Ключевые слова: частное образование, высшее учебное заведение, качество образования, образовательная деятельность, образовательная услуга.

Kupriy Tatyana, candidate of historical sciences, associate professor of department of philosophy Boris Grinchenko Kyiv University

A philosophical-educational analysis of risks and properties of private higher education is in the context of acceptance of new Law of Ukraine "About higher education"

In the article conception of private higher educational establishment of Ukraine is analysed and him normative, educational, public intentio in modern realities. On the basis of the humanitarian philosophical understanding of essence of education in modern society, it phenomenological weight, an author tries to formulate base principles of activity of Ukrainian higher private school. The analysis of existent problems and expected results of transformation of higher educational establishment of private form is determined development of the view-valued and in-theoretical aspects of educational and public work in the context of implementation of new educational law "On higher education".

Keywords: private education, higher educational establishment, quality of education, educational activity, educational favour.

У процесі становлення громадянського суспільства важливим є існування альтернативної приватної освіти, постійна її підтримка з боку держави, органів місцевого самоврядування і суспільних організацій. Обов'язком держави є реальне створення рівноправних умов для функціонування навчальних закладів усіх форм власності, подолання багаторічної неузгодженості законодавства щодо їхньої діяльності, забезпечення можливостей вибору, соціальної справедливості щодо всіх громадян, отримання поваги з боку громадськості до освітньої діяльності.

Трансформація національної держави під впливом глобалізації і потужних освітніх міграційних процесів, занепад держави тотального колективного контролю й зростання видатків на соціоосвітні послуги в Україні сприяли появі недержавного – приватного університету. В 90-х роках ХХ ст. були об'єктивні причини, які зумовили легалізацію платної вищої освіти, а також появу і різке збільшення кількості приватних вишів. Так громадськість розпочала дискусію про вищу освіту як приватне й індивідуальне благо, товар, виробництво, яке може цілком підлягати загальним законам ринкової конкуренції.

Аналіз вітчизняної й закордонної наукової літератури та нормативно-законодавчих актів свідчить, що дослідження проблеми розвитку та реформування приватної вищої освіти в контексті зміни філософсько-освітньої парадигми досліджували І. Добрянський, Б. Братаніч, С. Клепко, Н. Сухова, Ю. Терещенко. На окрему увагу заслуговує комплексна, фундаментальна колективна монографія харківських науковців за загальною редакцією В. Астахової. Сьогодні є чимало праць, присвячених приватній вищій освіті, окремі аспекти якої висвітлено у дисертаціях, монографіях з педагогіки, філософії, історії, філософії освіти, юриспруденції, зокрема: Н. Резанової, В. Огаренка, О. Сидоренка, в яких становлення приватної вищої освіти в Україні виступало предметом безпосереднього аналізу. Однак, незважаючи на обшир глибоких та змістовних напрацювань філософських аспектів розвитку вищої освіти недержавної форми власності, накопичений вченими, існує потреба у додатковому висвітленні цих питань.

Метою статті є дослідження стану приватної вищої школи в Україні та перспективи її розвитку у контексті імплементації Закону України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 р.

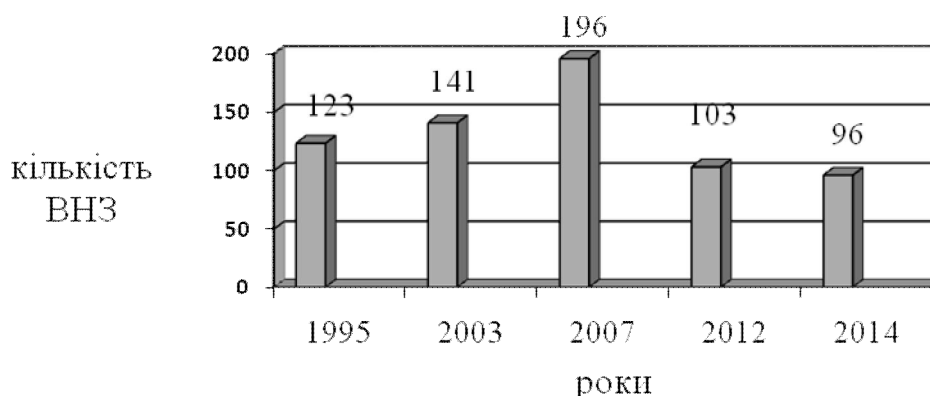
Інформаційний бум в усіх ланках суспільного життя спричинив процеси, в якому вища освіта стала головним генератором соціального розвитку, ресурсом подолання кризових процесів та "соціальним ліфтом" для громадян. Неспроможність монопольної системи державної освіти оперативно відповідати на виклики часу за кордоном визначилася ще в ХХ ст., відкриттям низки приватних вишів. В Європі та США є престижні і рейтингові приватні вищі навчальні заклади, випускники яких високо оцінюються на ринку праці. Є держави, де приватне фінансування становить більше як 50 %: США (62 %), Південна Корея (73 %), Японія (67 %), Австралія (56 %), Великобританія (54 %). Подібна ситуація у багатьох країнах Азії (Японія, Філіппіни, Південна Корея, Індонезія), де близько 80% студентів навчаються у приватних вишах. Фінансова підтримка наразі усе більше спрямовується на освітні послуги університетів. Найчастіше таким донорами є великі корпорації, які жертвують університету 15–20 млн. \$. В Україні приклади підтримки університетів бізнесом поодинокі. Програми співпраці з університетами мають СКМ, DF Group, гірничодобувні підприємства Дніпропетровської області. Частка фінансування юридичними особами, тобто бізнесом, у загальному обсязі фінансування з приватних джерел мізерна – 0,74 % або 0,01 % ВВП [5, 172].

Недержавні вищі навчальні заклади стали однією з провідних ланок в реалізації методологічно-концептуального рівня нової парадигми освіти хоча у правовому полі існують неодноточні підходи до умов ліцензування та акредитації; до рівня соціального захисту студентів та викладачів; до відсутності матеріальної підтримки державою вузів недержавної форми власності. Слабкість правової бази діяльності приватних навчальних закладів, ототожнювання їх із звичайними комерційними структурами, відсутність можливості залучати спонсорські надходження для розвитку та діяльності вузу також виступає недоліками і труднощами у роботі приватних вузів України.

Станом на 2014р. у приватних ВНЗ навчалися 101 тис. студентів, що складає біля 7,5 % від загальної кількості. За умови щорічного скорочення бюджетних місць в ДВНЗ і самих освітніх інституцій, засновники приватної школи домовляються про концентрацію власних ресурсів і різноманітних зусиль у тій чи іншій формі. Наприклад, тільки в Києві за останні роки Міжнародний науково-технічний університет ім. Ю. Бугая приєднав Український інститут лінгвістики і менеджменту, Міжрегіональна академія управління персоналом поглинула Київський інститут інвестиційного менеджменту, а до Університету "КРОК" приєднався Київський коледж нерухомоті [6, 29].

Коли ухвалювали закон "Про вищу освіту" у 2002 р., важко було переконати всіх, крім відданих прихильників недержавних вищих навчальних закладів, в тому, що останні не перетворять освіту на бізнес, а будуть працювати у форматі соціального підприємництва. Приватні навчальні заклади в українській освітній системі працюють у значно жорсткіших конкурентних умовах, аніж вищі навчальні заклади державної форми власності, оскільки не мають гарантованої державної підтримки і тільки розраховують на свій авторитет. Державні університети, інститути, академії мають статус неприбуткових організацій, їм надано пільги при оплаті комунальних послуг, інші додаткові соціальні бонуси. А приватні університети підпадають під дію закону про підприємництво і відповідне оподаткування. Для чинного законодавства приватний ВНЗ не відрізняється від будь-якого іншого бізнесу і має жити за законами комерційної діяльності. Заклади освіти, засновані на недержавній формі власності, керуються, крім освітнього законодавства, в своїй діяльності Законами України "Про підприємництво" та "Про підприємства в Україні". Більшість вітчизняних приватних ВНЗ зовсім не займаються наукою, лише надаючи освітні послуги, набирають студентів на популярні програми: менеджмент, а не генетику; юриспруденцію, а не хімію; туризм, а не геодезію. Тобто на ті програми, які порівняно дешеві "у виробництві", але швидко дають фінансовий результат. Протягом існування ПВНЗ незалежної України ні суспільство, ні держава так і не виробили цілісного бачення недержавної освіти, її потребності і місця в освітньому просторі.

Динаміка кількості приватних вищих навчальних закладів України (станом на 2014 р.) [1]

Нові демократичні віяння в освіті, зокрема ухвала нової редакції ЗУ "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014 р. [3], змусили змінити правила гри і закласти більш послідовну філософію вищої освіти як суспільного блага. Вперше в історії незалежної України закон надає рівні права державним і приватним ВНЗ. Зокрема, він впроваджує здорову конкуренцію між ними і визначає якість як головний критерій отримання освітніх послуг, підвищує градус конкурентності із загальним падінням якості освітніх послуг й заохочує державні університети ставати більш мобільними та підприємливими і менш залежними від державних субсидій, як зазначає голова Комітету з питань науки і освіти ВРУ Лілія Гриневич. "І для нас, розробників, однією з базових цінностей, закладених в Законі став конституційний принцип рівності форм власності, – зауважила голова Комітету – що знайшло відображення у можливості приватних навчальних закладів претендувати на державне замовлення". Якщо ПВНЗ виконує встановлені державою вимоги до освітніх послуг, не робить це краще за інших, то має право на державне замовлення, бо держава зацікавлена ефективно витратити податки своїх громадян і забезпечувати для них надання якісних освітніх послуг, не важливо чи від державного, чи приватного університету.

Новий закон анонсував створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як головного органу МОНУ, який має забезпечити інтеграцію зусиль усіх університетів для розвитку національної системи вищої освіти, гарантування її якості, вдосконалення управління та міжнародного визнання. У склад Агенції мають право входити три представники з приватних вишів, чим і скористалися останні. Звернення до міністра освіти 29 січня 2015 р. щодо скликання Першого Всеукраїнського З'їзду приватних вищих навчальних закладів і делегування членів в НАЗЯВО підтримали представники Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія", Інституту екології економіки і права, Українського католицького університету, Національної академії управління, Міжрегіональної академії управління персоналом, Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля, Університету економіки і права "КРОК" [8].

Проте, разом з можливостями проголошеного конституційного принципу рівності форм власності наразі виникають і ризики імплементації основ освітнього законодавства. В першу чергу варто зазначити подвійні стандарти у висвітленні розширення автономії. У законі прописано розширення автономії вищого навчального закладу (незалежно від форми власності), але, зазначаючи це "на умовах навчання і наукової роботи". Відтак держава обмежує конкурентоздатність приватних ВНЗ на ринку освітніх послуг і порушує право громадян, які є частиною академічної спільноти. Тут потрібно й згадати про можливість введення експериментальних програм чи можливість прийняття остаточних рішень вченими радами навчальних закладів щодо визнання кваліфікацій і наукових ступенів, здобутих за кордоном.

Отже, обмеження таких прав отримання автономії знижує конкурентоздатність приватних університетів. Ризики зростають ще й тому, що в найближчій перспективі держава буде не в змозі забезпечувати необхідні фінансові затрати, а це, в свою чергу, не дозволить задовольнити зростаючий попит на освітні послуги, призведе до зниження освітнього потенціалу нації [7, 83]. У такому разі потрібні незалежні громадські організації, які б могли оцінити якість освіти у цих ВНЗ, якість підготовки студентів, а також визначили конкурентоспроможність освітніх інституцій.

Наступним викликом для приватної освіти є те, що передбачено запровадження нової класифікації вищих навчальних закладів: університети (мінімум 6 тис. студентів денної форми навчання, 8 галузей освіти – 8 наукових спеціальностей); інститути (4 тис. студентів, 4 галузі освіти, 3 наукові спеціальності); академії (2 тис. студентів, 1-2 галузі освіти, 2 наукові спеціальності), коледжі (не менше тисячі студентів, підготовка бакалаврів). Виконання наступних вимог може призвести до масового скорочення ПВНЗ і викладання в них здебільшого бакалаврських програм, тому що у переважній більшості приватних університетів навчаються від 1 до 2 тис. студентів. Наприклад, за результатами вступної кампанії 2014 року обсяг прийому до 80 навчальних закладів приватної форми власності складав від 100 осіб до однієї особи.

Незважаючи на те, що за результатами зовнішнього незалежного тестування абітурієнти вступають вже більше п'яти років, але у законі 2002 р. про дану процедуру не згадано жодного слова: сказано лише, що випускники вступають на конкурсній основі. У новому законі чітко закріплюється вступ до вузу тільки за сертифікатами ЗНО і це унеможливорює варіації та конфігурації керівництва НЗ для максимального набору абітурієнтів.

Наступним ризиком може бути обов'язкова відкритість і демократичність освітніх послуг. Публічне оприлюднення на власному сайті підсумків щорічного внутрішнього моніторингу якості освіти, правил вступу на наступний рік, наукових робіт та відгуків опонентів перед захистом, документів про свої фінанси, майно, у т.ч. кошториси, звіти про їх виконання, розподіл зарплат тощо, може стати перешкодою для ефективної діяльності багатьох приватних вузів. А вимоги щодо зайняття посад ректорів, деканів, завідувачів кафедр (обрання на 5 років і не більше 2-х каденцій та укладання контрактів з ректорами, які є абсолютними переможцями на виборах) можуть порушити стабільність у проведенні навчально-виховного процесу.

Для вищих навчальних закладів приватної форми власності "кошти, отримані навчальним закладом як плата за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або надання додаткових освітніх послуг", згідно зі змінами до Закону України "Про освіту" № 1060- XII від 11.06.2008 р. і ЗУ "Про освіту" від 01.07.2014 р. оподатковуються податком на прибуток щоквартально за результатами господарської діяльності, окрім того, будівництво, капітальний ремонт, реконструкція, створення соціальної інфраструктури та інші статутні витрати не відносяться на навчальні витрати, а ведуться за рахунок прибутку після 25% відраховувань до бюджету. Подібний стан ускладнює діяльність приватної школи, збільшуючи фінансовий тягар у перспективі через проект змін до Податкового кодексу. В ньому пропонується виключити зі статті 197 "Операції, звільнені від податку" пункт 197.1.2. Згідно з цим пунктом, від ПДВ звільнюються послуги з отримання вищої освіти навчальними закладами. Це означає, що всі, хто вчиться на контрактній формі навчання будуть сплачувати ПДВ (20%), вартість навчання подорожчає на 20% [4].

Відтак, приватний університет теоретично може стати і національним, і дослідницьким. Ці статуси передбачають і більші права, і більше фінансування з боку держави. Перед будь-яким університетом, незалежно від форми власності, відкриваються двері для розширення його адміністративної, академічної та фінансової діяльності. Критерієм для цього стає якість, ефективність і результативність його праці.

Література

1. Вища освіта України // Офіційний веб-сайт МОН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/department/high>.
2. Ефективна імплементація Закону "Про вищу освіту" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article;jsessionid>.
3. Закон України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 01.07.2014 р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Майський Г. Що готує нам рік прийдешній? [Електронний ресурс] / Г. Майський. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/55662>.
5. Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант: Монография / Под общ. ред. В. И. Астаховой. – Х.: ХНУ, 2000. – 460 с.
6. Добрянський І. Приватна вища освіта: філософсько-практичний аспект / І. Добрянський // Педагогіка толерантності. – 2002. – № 3. – С. 28-30.
7. Матюх С.А. Формування концептуальних засад ефективності діяльності вищих навчальних закладів / С. А. Матюх // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 5/6. – С. 82-84.
8. Сергій Квіт підтримав ініціативу приватних вишів // Освітній портал. "Педагогічна преса" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/118928-sergij-kvit-pidtrymav-initsiatyvu-privatnyh>.

References

1. Vyshcha osvita Ukrainy // Ofitsiyniy veb-sait MON Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.mon.gov.ua/ua/department/high>.
2. Efektyvna implementatsiia Zakonu "Pro vyshchu osvitu" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article;jsessionid>.
3. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" № 1556-VII vid 01.07.2014 r – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Maiskyi H. Shcho hotuie nam rik pryideshnii? [Elektronnyi resurs] / H. Maiskyi. – Rezhym dostupu: <http://uapress.info/uk/news/show/55662>.
5. Privatnaia vysshaha shkola v ob"ektive vremeni: ukrainskii variant: Monografiia / Pod obshch. red. V. I. Astakhovoi. – Kh.: KhNU, 2000. – 460 s.
6. Dobrianskyi I. Pryvatna vyshcha osvita: filososfsko-praktychnyi aspekt / I. Dobrianskyi // Pedahohika tolerantnosti. – 2002. – № 3. – S. 28-30.
7. Matiukh S.A. Formuvannia kontseptualnykh zasad efektyvnosti diialnosti vyshchychkh navchalnykh zakladiv / S. A. Matiukh // Ekonomichniy chasopys – XXI. – 2013. – № 5/6. – S. 82-84.
8. Serhii Kvit pidtrymav initsiatyvu pryvatnykh vyshiv // Osvitnii portal. "Pedahohichna presa" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://pedpresa.ua/118928-sergij-kvit-pidtrymav-initsiatyvu-privatnyh>.